

Türkistan'da Kurulan İlk Türk Devletlerinin Medeniyetimize Katkıları

6. Sınıf Sosyal Bilgiler – Ortak Mirasımız

Türkistan'ın ilk yurdu

Türklerin tarih sahnesine çıktığı ve ilk devletlerini kurduğu bölgeye Türkistan denir. Orta Asya'da geniş bozkırlar, dağlar, nehirler ve verimli vadiler bulunur. Türkler, bu topraklarda özgürce yaşamış, çalışmış ve üretmiştir.

Bu konuda neler öğreneceğiz?

- Türkistan'ın konumunu ve önemini
- İlk Türk devletlerini ve tarih içindeki rollerini
- Bu devletlerin kültür, bilim, sanat ve günlük yaşama katkılarını
- Ortak mirasımızın günümüze etkilerini

Asya Hun – Göktürk – Uygur

Asya Hun Devleti

İlk Türk devleti olarak kabul edilir. Düzenli ordu, kral, vergi ve hukuk anlayışını geliştirdiler.

Göktürk Devleti

Türk adıyla kurulan ilk devlettir. Yazı (Orhun Yazıtları), töre ve teşkilatlanmayı güçlendirdiler.

Uygur Devleti

Yerleşik hayata geçtiler, şehirler kurdular. Yazı, matbaa, sanat, edebiyat ve ticarete ilerlediler.

Geçmişimizi tanıyalım, ortak mirasımıza sahip çıkalım, geleceğimizi birlikte daha güçlü kuralım!

Türkistan: Türklerin İlk Yurdu

Sayfa 2 / 8

Bozkır ve sert iklim

- Türkistan geniş bozkırlardan oluşur.
- Yazlar sıcak ve kurak, kışlar soğuk ve uzun sürer.
- Bitki örtüsü seyrek, ormanlar azdır.
- Su kaynakları sınırlıdır.

Konargöçer yaşam

- Türkler göçebe yani konargöçer bir yaşam sürerdi.
- Mevsimlere göre otlat ve kışlak arasında göç ederlerdi.
- Çadırlarda yaşar, yanlarında kolay taşınabilir eşyalar bulundururlardı.

Atın evcilleştirilmesi

- Türkler atı evcilleştirerek büyük bir avantaj elde etti.
- At; ulaşım, savaş ve avcılıkta vazgeçilmez oldu.
- Hızlı hareket etmelerini ve geniş alanlara yayılmalarını sağladı.

Hayvancılık ve hareket kabiliyeti

- Koyun, keçi, sığır, at ve deve yetiştirirlerdi.
- Hayvanlar hem besin, hem giysi, hem de ulaşım kaynağıydı.
- Sürülerin yer değiştirmesiyle Türkler her yere uyum sağlayabildi.

Coğrafya, yaşam tarzını şekillendirir.

Anahtar Kavramlar

Kağan

Türklerde devleti yöneten, en yüce yetkiye sahip hükümdar.

Kut

Yönetme yetkisinin Gök Tanrı'dan geldiği inancı.

Hatun

Kağanın eşi ve yönetimde söz sahibi kadın.

Kurultay

Devlet işlerinin görüşüldüğü danışma meclisi.

Töre

Yazılı olmayan hukuk kuralları.

Balbal

Dikilen taş heykel.

Tümen

10.000 kişilik askerî birlik.

Orhun Kitabeleri

İlk Türk yazılı belgeleri.

Kurultay son kararı vermez;
son söz kağanındır.

Asya Hun Devleti

MÖ 220 – MS 216

Kurucusu:
Teoman

Başkent:
Ötüken

Mete Han

Tarihte bilinen
ilk Türk devletidir.

Mete Han onlu
ordu sistemini kurdu.

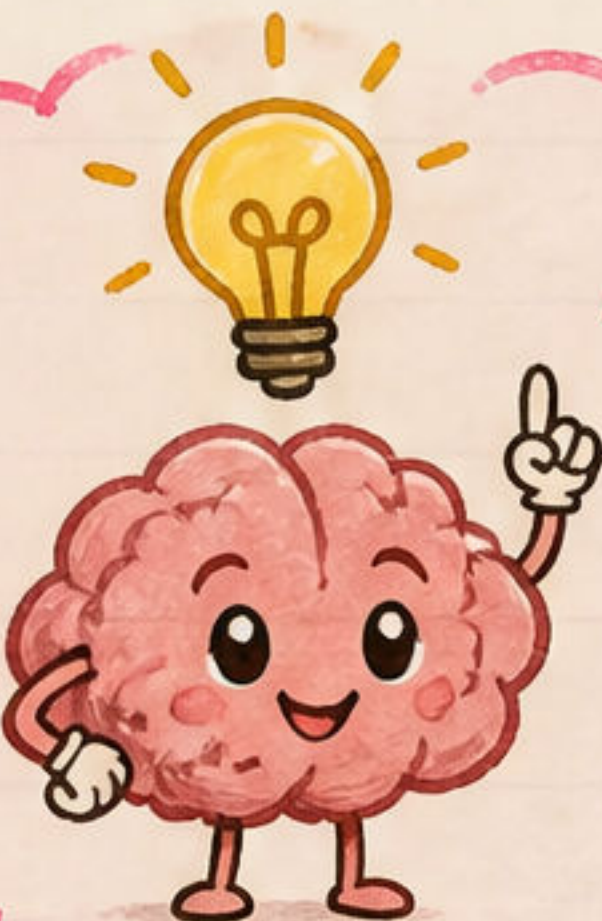
Tümen = 10.000 asker.

Çin vergiye bağlandı.

MS 216'da
Çin hâkimiyeti.

Hatırla!

Mete Han =
Onlu sistem

Göktürk Devleti

Sayfa
5/8

552 - 745

Kurucusu:
Bumin Kağan

Türk adını resmî devlet adı olarak kullanan ilk devlet.

Mukan Kağan - İpek Yolu

- Mukan Kağan döneminde İpek Yolu'nun güvenliği sağlandı.
- Ticaret gelişti, devletin gücü arttı.

630 - Çin egemenliği

Göktürk Devleti, Çin'in oyunları sonucu ikiye ayrıldı ve bir süre Çin egemenliğine girdi.

Kutluk Kağan - İltiş

- Kutluk Kağan ve kardeşi İltiş, Türkleri tekrar birleştirdi.
- Çin egemenliğine son verildi.
- Göktürk Devleti yeniden bağımsız oldu.

Bilge Kağan, Kültigin, Tonyukuk

Bilge Kağan Kültigin Tonyukuk

- Üç büyük devlet adamı, Göktürk Devleti'ni en güçlü dönemine ulaştırdı.
- Devlet yönetimini düzenlediler, halka öğütlerde bulundular.

Orhun Kitabeleri - ilk yazılı belgeler

- Bilge Kağan, Kültigin ve Tonyukuk adına dikilen kitabelerdir.
- Orhun Nehri kıyısına dikilmiştir.
- Türklerin tarihini, gelecek nesillere aktarır.
- Türk edebiyatının bilinen ilk yazılı örnekleridir.

Göktürk Devleti, Türk adını dünyaya duyurmuş, bağımsızlık için mücadele eden güçlü bir devlettir.

Uygur Devleti

744 – 840

Sayfa 6 / 8

Yerleşik hayata geçen ilk Türk topluluğu!

Kuruluşu: 744

Kurucusu:
Kutluk Bilge Kül Kağan

Başkent:
Kara Balgasun

Uygurlar kültür ve sanatta ileri gitmişlerdir!

Yerleşik hayata geçen ilk Türk topluluğu

Bögü Kağan

- Bögü Kağan, Uygur Devleti'nin en önemli hükümdarıdır.
- Ülke yönetimini, ordusu ve hukuk düzenini güçlendirdi.
- Çin'e karşı bağımsızlığı korudu ve devletin sınırlarını genişletti.

Maniheizm

- Uygurlar, Maniheizm dinini resmî din olarak kabul etti.
- Bu din; iyilik ve kötülük mücadelesini savunur.
- Dinî hoşgörü vardı, farklı dinlere mensup insanlar bir arada yaşadı.

Şehirleşme, tarım ve sanat

- Uygurlar, yerleşik hayata geçerek şehirler kurdu.
- Tarım ve sulama sistemleri geliştirildi.
- Sanat ve el sanatları çok gelişti.
- Kara Balgasun önemli bir kültür ve ticaret merkeziydi.

Mimari, minyatür, kâğıt ve matbaa

- Tapınak, saray, köprü ve şehir surları inşa edildi.
- Minyatür sanatı gelişti.
- Kâğıt Uygurlar tarafından kullanıldı.
- Dünyada ilk kez matbaa Uygurlar tarafından kullanıldı.

Konargöçer yaşam

- Çadırlarda yaşanırdı.
- Hayvancılık yapılırdı.
- Sürekli yer değiştirilirdi.
- Yazılı kültür azdı.

Yerleşik yaşam

- Evlerde, şehirlerde yaşandı.
- Tarım ve ticaret gelişti.
- Kalıcı yapılar inşa edildi.
- Yazı, sanat, bilim ve kültür gelişti.

Uygurlar, yerleşik hayata geçerek Türk tarihinde önemli bir dönüm noktası olmuştur.

İlk Türk Devletlerinin Mirası

1. Yönetim: kağan, kurultay, töre

- Ülkeyi kağan yönetirdi.
- Önemli kararlar kurultayda alınırdı.
- Toplumu düzenleyen kurallar töreydi.

2. Ordu: Mete Han'ın onlu sistemi

- Ordu onlu sisteme göre düzenlenmişti.
- Disiplin ve hızlı haberleşme sağlanırdı.
- Hızlı süvari birlikleri büyük başarılar kazandı.

3. Sosyal hayat: boy-budun-il

- Boy en küçük topluluktur.
- Budun, birden çok boyun birleşmesiydi.
- İl ise daha geniş ve güçlü birlikti.

Boy

Budun

İl

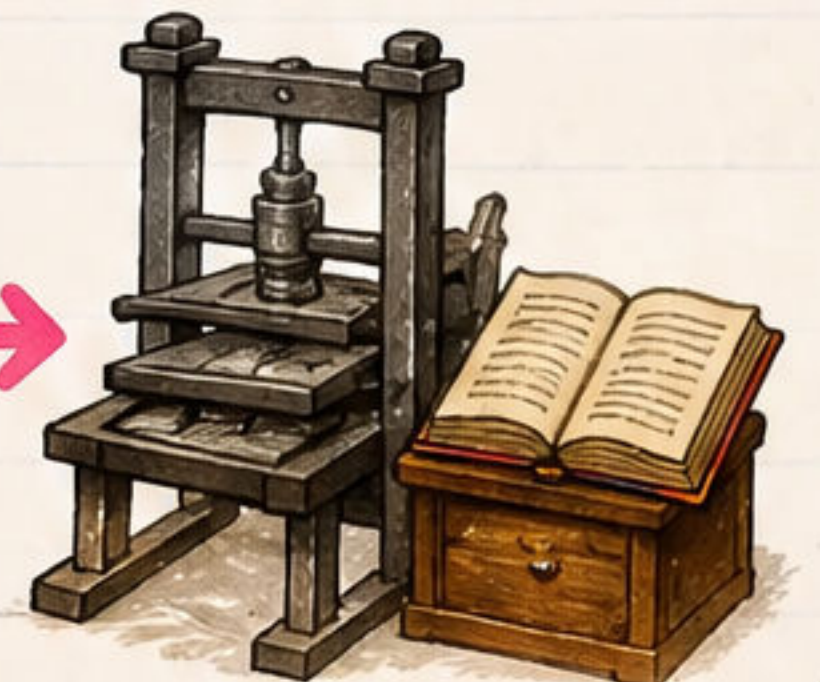
4. Sanat: halı, kilim, balbal, minyatür

- Halı ve kilimlerde özgün desenler kullanıldı.
- Balballar, kahramanları anmak için dikildi.
- Minyatürlerde tarihî olaylar resmedildi.

5. Yazı ve bilim: Orhun Kitabeleri, kâğıt-matbaa

- Türklerin ilk yazılı eserleri Orhun Kitabeleri'dir.
- Kâğıt yapımı Türklerden dünyaya geçti.
- Matbaanın geliştirilmesine öncülük edildi.

Geçmişin mirası bugün de yaşar.

Üç Devlet Bir Arada - Aklında Kalsın!

Karşılaştıralım

Asya Hun

Göktürk

Uygur

Mö 220

552

744

Mete Han

Türk adı

Yerleşik hayat

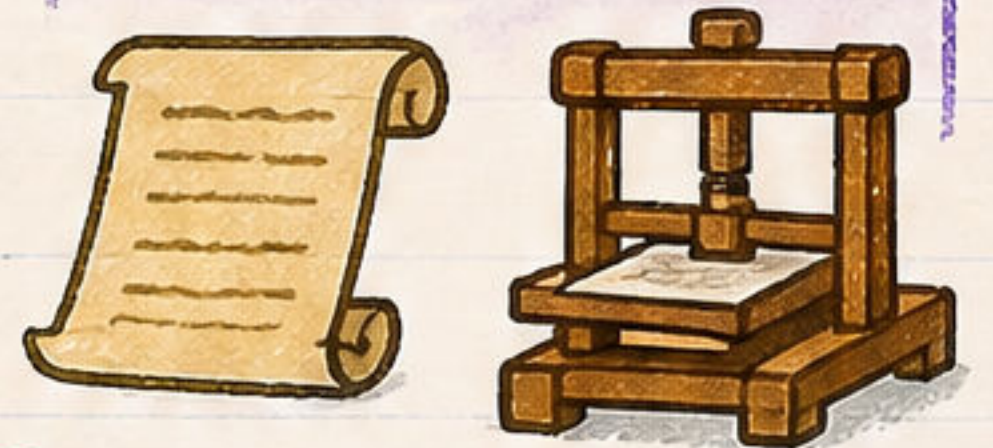
Onlu sistem

Orhun
Kitabeleri

Kâğıt ve
matbaa

Hun - Göktürk - Uygur:
Hepimiz **Güzelce** Uyuyalım

★ İlk Türk devleti: **Asya Hun.**

★ Türk adını ilk kullanan: **Göktürk.**

Etkinlik 1:

Boşluk Doldurma ve Doğru-Yanlış

Aşağıdaki cümlelerdeki boşlukları uygun şekilde doldurunuz.

Tarihte bilinen ilk Türk devleti _____ Devleti'dir.

Türk adını resmî devlet adı yapan ilk devlet _____'tür.

Kağanın yönetme yetkisinin Gök Tanrı'dan geldiğine _____ denir.

Aşağıdaki ifadelerin doğru (D) veya yanlış (Y) olduğunu belirleyiniz.

Kurultay son kararı kağandan bağımsız verir.

D

Y

Uygurlar yerleşik hayata geçen ilk Türk topluluğudur.

D

Y

Mete Han Çin'i vergiye bağlamayı tercih etti.

D

Y

Etkinlik 2:

Eşleştirme

Aşağıdaki eski Türk devlet yöneticilerini, yaptıkları önemli çalışmalarla eşleştiriniz.

1. Mete Han

a. Orhun Kitabeleri

2. Bilge Kağan

b. Onlu ordu sistemi

3. Böğü Kağan

c. Maniheizm ve yerleşik hayat

Aşağıdaki kavramları kısa açıklamalarıyla birlikte yazınız.

Kavram	Açıklaması
Kut	
Kurultay	
Töre	
Tümen	

Etkinlik 3:

Tarih Şeridi ve Sebep-Sonuç

Aşağıdaki tarih şeridine Türk devletlerini kronolojik sıraya göre yerleştir ve adlarını yaz.

A timeline with three empty boxes for writing the names of Turkish states in chronological order.

Türkistan'ın
bozkır coğrafyası →

Empty box for writing the result of the step.

Mete Han'ın
onlu sistemi →

Empty box for writing the result of the step.

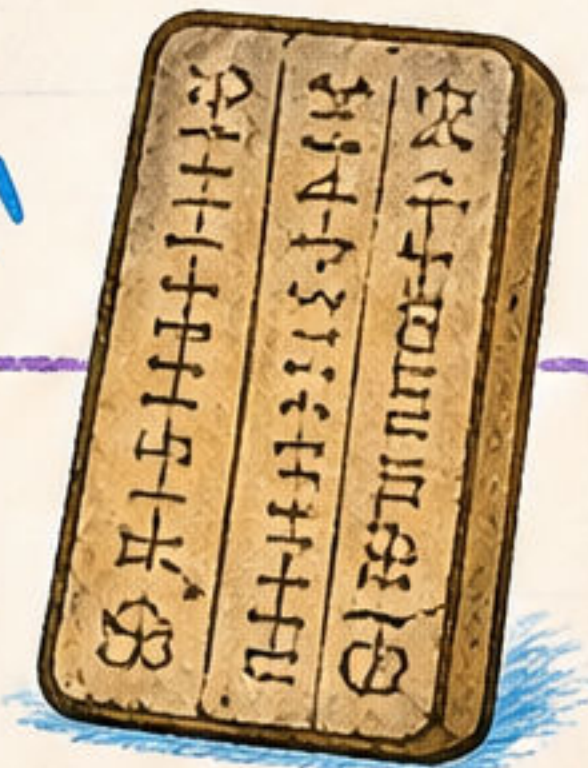
Uygurların yerleşik
hayata geçmesi →

Empty box for writing the result of the step.

Orhun Kitabeleri bize hangi kanıtı sunar?

Etkinlik 4:

Kendimi Değerlendiriyorum

1

Türkistan'ın coğrafyası ile konargöçer yaşam arasında nasıl bir ilişki vardır?

2

Mete Han'ın onlu sistemini değerlendir.

3

Orhun Kitabeleri'nin önemini kanıtla.

4

Uygurların yerleşik hayata geçmesinin katkılarını yaz.

Kendimi Değerlendiriyorum

☐

İlk Türk devletlerini sıralayabiliyorum

☐

Kavramları ayırt edebiliyorum

☐

Miraslarını günümüzle ilişkilendirebiliyorum

